

Rozdział I. Interes prawny w systemie prawa postępowania cywilnego

§ 1. Uwagi wprowadzające

Pojęciem „interes” posługuje się zarówno wiele gałęzi i dziedzin nauki¹, jak również używa się go w języku potocznym. Nie wydaje się przesadnym twierdzenie, że w jurysprudencji, zdaje się być to już jeden z najbardziej podstawowych terminów², przy czym najczęściej dookreślany przymiotnikiem „prawny”. Tak utworzony związek wyrazowy nie doczekał się jednak jednoznacznego zdefiniowania. Co więcej, bywa również tak, że w poszczególnych gałęziach prawa „interes prawny” rozumie się nieco inaczej. Zapewne przede wszystkim ze wspomnianych względów w nauce prawa od dawna postuluje się konieczność prowadzenia badań nad tą kategorią³. Między innymi wskazane przyczyny obligują do omówienia w pierwszej kolejności określenia „interes prawny”. Niezależnie od powyższego, zdefiniowanie „interesu prawnego” dla potrzeb niniejszych rozważań ma służyć ustaleniu możliwie najogólniejszej – dla zastosowania w postępowaniu cywilnym – treści tego terminu, aby następnie móc odpowiedzieć na pytanie, jak należy go tłumaczyć i jakie wyznaczyć mu cele na etapie zaskarżania orzeczenia w cywilnym postępowaniu rozpoznawczym.

W dalszej kolejności, omówiono zagadnienia zastosowania przez ustawodawcę kategorii interesu prawnego w poszczególnych instytucjach procesowych KPC, a ponadto fragmentarycznie przedstawiono także jej użycie w wybranych pozakodeksowych instytucjach procesowych, co przyczyni się też do wykazania różnorodnej treści, nadawanej interesowi prawnemu w zależności od celu, jakiemu wyodrębnienie tej przesłanki w danej instytucji ma służyć. Dodatkowo, ustalenie charakteru interesu prawnego i jego funkcji w każdej

¹ M.in. w socjologii, psychologii czy ekonomii – por. J. Zajkowski, Wstęp do badań, s. 1.

² *Ibidem*, s. 1–2.

³ Tak *ibidem*, s. 3.

z owych instytucji przydatne będzie dla skonkretyzowania dalszych wniosków. Istotne jest też zidentyfikowanie skutków, jakie dla konkretnego narzędzia procesowego może mieć brak interesu prawnego. W konsekwencji dokonania powyższych rozważań, możliwa stanie się ocena tego, czy kategorii interesu prawnego, a w rezultacie interesu prawnego w zaskarżeniu, można i należy przypisywać jednorodną postać w prawie procesowym cywilnym.

§ 2. Pojęcie interesu prawnego

Termin „interes prawny” składa się z rzeczownika „interes” oraz przymiotnika „prawny”. Żadne z tych dwóch określeń nie jest zdefiniowane przez ustawodawcę⁴, również samo pojęcie „interes prawny” nie zostało wyjaśnione w języku prawnym⁵. W celu próby sformułowania definicji interesu prawnego, w pierwszej kolejności odwołać należy się do rozumienia obu tych pojęć.

Słownik języka polskiego⁶ definiuje „interes” jako sprawę, omówienie sprawy, pożytek, korzyść, zysk, rzecz opłacalną⁷. Interes stanowi również przyczynę, pobudzającą do wzięcia udziału w czymś bądź obchodzącą kogoś rzecz⁸. Z kolei określenie „mieć interes w czymś” słownik wyjaśnia jako być w czymś osobiście zainteresowanym, przewidywać korzyść dla siebie. Istnienie „interesu” ma zatem pomóc w zdobyciu jakiejś korzyści dla danego podmiotu⁹. Rzeczownik „interes” może być zestawiony z dookreśleniami takimi, jak faktyczny, prawny, indywidualny, zbiorowy, społeczny, publiczny, narodowy, państwowy, rzeczywisty, ukryty, itp., które to wskazują na konkretną płaszczyznę odniesienia tego wyrazu. Dla dalszych rozważań, najważniejsze doprecyzowanie stanowi słowo „prawny”. Przymiotnik „prawny” jest tłumaczony jako dotyczący prawa, stanowiący prawo, obowiązujący według prawa, określony prawem, zgodny z prawem, legalny¹⁰, zgodny z brzmieniem prawa¹¹. Zatrzy-

⁴ Choć prawodawca używa tego pojęcia w ponad 130 obowiązujących aktach prawnych, opublikowanych w Dzienniku Ustaw.

⁵ Por. B. Czech, w: A. Marciniak, K. Piasecki (red.), Kodeks, t. 1, 2016, s. 379.

⁶ Słownik języka polskiego PWN. A–K, s. 749.

⁷ W doktrynie nauk społecznych wyrażono pogląd, iż interes pełni funkcję uniwersalną w języku i w związku z tym łatwiej dopasować jego synonimy niż definicje – por. J. Sadłocha, Krytyczna analiza, s. 16, który to odwołuje się do stanowiska *Hermana Van Erpa*.

⁸ Tak M. Arct, Słownik ilustrowany, s. 211.

⁹ Por. J. Sadłocha, Krytyczna analiza, s. 20.

¹⁰ Słownik języka polskiego PWN. L–P, s. 872.

¹¹ Por. M. Arct, Słownik ilustrowany, s. 622.

mując się więc wyłącznie na warstwie językowej, można wnioskować, że słownikowe połączenie znaczeń słów „interes” i „prawny” rozumieć należy jako zysk, korzyść określoną prawem, zgodną z prawem, legalną, czyli użycie przymiotnika „prawny” obok rzeczownika „interes” zawęży zakres zastosowania tego określenia do sfery związanej z prawem¹². Dotychczasowe tłumaczenia tytułowego pojęcia jawią się jednak jako nazbyt uproszczone i ogólnikowe, toteż pomocne może okazać się dokonanie przeglądu definiowania „interesu prawnego” w naukach prawnych.

Z pewnością należy się zgodzić z podkreślanym w literaturze przedmiotu twierdzeniem, że termin „interes” używany jest w bardzo licznych dziedzinach nauki i życia ludzkiego, w szczególności odwołujących się do ścierania się dążeń ludzkich¹³. Przykładowo, w teorii prawa „interes” traktowany jest jako pojęcie aksjologiczne¹⁴. Społecznie uznane interesy tworzą bowiem złożone sytuacje prawne, wynikające z obowiązujących norm prawnych i stanowiące prawa podmiotowe¹⁵. W nauce tej „interes” definiuje się również jako zabezpieczone prawo do korzyści z czegoś¹⁶. Przyjmuje się także, że coś leży w czyimś interesie, jeśli zwiększa jego szanse na zdobycie tego, czego ktoś się domaga¹⁷.

Natomiast w filozofii prawa, na znaczenie słowa „interes” w rozważaniach nad prawem zwrócił szczególną uwagę czołowy przedstawiciel pozytywizmu kontynentalnego *Rudolf Ihering*, który wypracował koncepcję jurysprudencki interesów¹⁸. W myśl tej koncepcji, w nauce prawa podkreśla się bardziej znaczenie celów prawa niż analizy pojęć prawnych. Omawiana myśl utożsamia interesy prawne z pewną formą praw podmiotowych¹⁹. *Ihering* był również prekursorem podziału interesów na państwowe, społeczne i jednostkowe²⁰ oraz sprowadził cel prawa do ochrony interesów²¹.

Z kolei w prawie stanowionym pojęcie „interesu” znane jest najstarszym prawodawstwom. W prawie rzymskim *lis*²² utożsamiano w niektórych źród-

¹² Por. *M. Zdyb*, Prawny interes jednostki, s. 31.

¹³ Por. *J. Zajkowski*, Wstęp do badań, s. 1–3.

¹⁴ Por. *S. Wronkowska*, w: *S. Wronkowska, Z. Ziemiński*, Zarys teorii, s. 110.

¹⁵ Tak *ibidem*, s. 109.

¹⁶ Por. *Cz. Znamierowski*, Układ prawny, s. 156.

¹⁷ Por. *B. Barry*, Political argument, s. 176.

¹⁸ Por. *J. Stelmach*, w: *J. Stelmach, R. Sarkowicz*, Filozofia prawa, s. 32 i 91.

¹⁹ Por. *M. Zdyb*, Prawny interes jednostki, s. 35.

²⁰ Por. *A. Sylwestrzak*, Historia doktryn, s. 398.

²¹ Por. *J. Zajkowski*, Wstęp do badań, s. 78.

²² Spór, proces sądowy. *Lis* mógł również stanowić przedmiot sporu – za *W. Rozwadowski*, w: *W. Wołodkiewicz* (red.), Prawo rzymskie, s. 95.

dłach z interesem powoda, do którego naruszenia dochodziło w wyniku zachowania pozwanego²³. *Interesse* zaś rozumiano jako „znajdować się przy czymś, być obecnym” i w prawie prywatnym, głównie w zobowiązaniach (*id quod interest; quanti interest*), używano dla określenia interesu prawnego jakiejś osoby, zaś w prawie publicznym – jako interes państwa bądź dobro ogółu²⁴.

Pomimo funkcjonowania terminu „**interes prawny**” w jurysprudencji i w przepisach prawa już od czasów prawa rzymskiego, jego znaczenie do dziś nasuwa wiele wątpliwości, które akcentowane są w wypowiedziach doktryny²⁵ oraz judykatury²⁶. Różnice w pojmowaniu tego pojęcia widoczne są również, gdy porówna się jego rozumienie w innych gałęziach czy dziedzinach prawa.

Per exemplum, w prawie administracyjnym podkreśla się, iż interes prawny winien wynikać z konkretnego przepisu prawa materialnego²⁷ i nie jest on tożsamy z interesem faktycznym²⁸. Ten ostatni występuje zaś wtedy, gdy dany podmiot jest wprawdzie bezpośrednio zainteresowany sposobem uregulowania określonej kwestii, lecz nie może wykazać naruszenia przepisu prawa powszechnie obowiązującego, dotyczącego jego sytuacji prawnej²⁹. Interesem prawnym jest zatem zobiektywizowana i umocowana w prawie potrzeba ukształtowania sytuacji jednostki zgodnie z chronionymi prawem administracyjnym materialnym wartościami. Potrzeba ta istnieje do momentu wydania decyzji administracyjnej³⁰. Interes prawny ma umożliwiać jednostce uzyskanie korzyści, związanych z władczym działaniem organów władzy publicznej albo sądów administracyjnych³¹. Nauka prawa administracyjnego wyróżnia w związku z tym cechy³² interesu prawnego, wskazując, że powinien on być

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, s. 77.

²⁵ Por. H. Groszyk, A. Korybski, O pojęciu interesu, s. 14 i n.

²⁶ Por. wyr. SN z 3.4.2000 r., I CKN 582/98, Legalis.

²⁷ Nie może on być samodzielnie kształtowany przez jednostkę – por. M. Zdyb, Prawny interes jednostki, s. 38.

²⁸ Choć interes prawny definiuje się również jako interes faktyczny, znajdujący zabezpieczenie w prawie – por. *ibidem*, s. 31.

²⁹ Por. wyr. NSA – Ośrodek Zamiejscowy w Białymstoku z 7.2.2002 r., SA/Bk 1082/01, CBOSA.

³⁰ W chwili składania wniosku jednostka ma bowiem subiektywne wyobrażenie swojego interesu prawnego, które dopiero w postępowaniu administracyjnym może przybrać postać obiektywną – por. M. Zdyb, Prawny interes jednostki, s. 43, 45, 65–66.

³¹ Por. A.S. Duda, Interes prawny, s. 108.

³² Por. W. Klonowiecki, Strona, s. 41.

konkretny³³, aktualny³⁴, bezpośredni³⁵, indywidualny³⁶ i obiektywny³⁷. W przypadku niektórych skarg, znaczenie pojęcia interes prawny poszerza się o element jednoczesnego naruszenia obiektywnego porządku prawnego³⁸.

Natomiast w postępowaniu administracyjnym i sądownoadministracyjnym interes prawny łączony jest z dopuszczalnością drogi tego postępowania, kognicją organu do rozstrzygnięcia sprawy administracyjnej oraz subsumcją konkretnego stanu faktycznego do konkretnych norm prawa materialnego³⁹. Na interes prawny jednostki składa się także uprawnienie do żądania zabezpieczenia jej sytuacji prawnej, wynikającej z prawa materialnego⁴⁰. Dodatkowo, interes obywatela winien być obiektywnie słuszny, a nie jedynie oparty na subiektywnym poczuciu krzywdy i nierówności⁴¹.

Prawo karne procesowe zaś utożsamia interes prawny z zasługującym na powszechną aprobatę interesem podmiotu, stanowiącym jego dobro prawnie chronione, przez którego pryzmat oceniane jest istnienie *gravamen*⁴². Interes prawny służy też w definiowaniu strony procesu karnego jako tego podmiotu, który posiada go w korzystnym rozstrzygnięciu o przedmiocie postępowania⁴³.

³³ Cecha ta jest definiowana jako związek sytuacji jednostki (jej praw bądź obowiązków) z danym aktem administracyjnym – tak wyr. NSA – Ośrodek Zamiejskowy w Warszawie z 4.9.2001 r., II SA 1410/01, niepubl.

³⁴ Przymiot ten oznacza, że interes prawny nie ma być potencjalny czy przyszły, ale bieżący, a do jego naruszenia zazwyczaj doszło już w chwili wnoszenia skargi – por. wyr. NSA z 10.1.2008 r., II OSK 1335/07, CBOSA.

³⁵ Interes prawny osoby nie może być konstruowany w oparciu o powoływanie się na wcześniejsze naruszenia prawa przez inne podmioty, które to naruszenia pośrednio doprowadziły do sytuacji wprost uderzającej w sferę prawną jednostki – por. wyr. NSA – Ośrodek Zamiejskowy w Warszawie z 18.9.2003 r., II SA 2637/02, Legalis.

³⁶ A zatem dotyczący konkretnej jednostki, która domaga się jego ochrony.

³⁷ Cecha ta rozumiana jest jako potwierdzenie – w świetle obowiązującego prawa – w wydanym w toku postępowania sądowego przez sąd orzeczeniu, słuszności subiektywnych twierdzeń jednostki o przysługującym jej interesie prawnym – por. uchw. TK z 14.9.1994 r., W 5/94, OTK 1994, Nr 2, poz. 44.

³⁸ Por. wyr. WSA w Rzeszowie z 22.2.2008 r., II SA/Rz 412/07; wyr. WSA w Lublinie z 2.10.2008 r., II SA/Lu 342/08 – oba orzeczenia z CBOSA.

³⁹ Por. M. Bogusz, Zaskarżenie decyzji, s. 21 oraz M. Zdyb, Prawny interes jednostki, s. 45 i 74.

⁴⁰ Por. M. Zdyb, Prawny interes jednostki, s. 44.

⁴¹ Por. wyr. NSA w Katowicach z 20.5.1998 r., I SA/Ka 1744/96; wyr. WSA we Wrocławiu z 29.4.2015 r., IV SA/Wr 828/14 – oba orzeczenia z CBOSA.

⁴² Por. J. Brylak, Instytucja *gravamen*, s. 75.

⁴³ Por. J. Skorupka, w: P. Hofmański, M. Jeż-Ludwichowska, A. Lach (red.), System, t. 4, 2015, s. 236–237.

Z kolei w szeroko rozumianej nauce prawa cywilnego wyodrębnia się interes prawny w sytuacji, gdy zaistnieje niepewność stanu prawnego bądź prawa, która ma charakter obiektywny i jest podyktowana rozsądną oceną sytuacji⁴⁴. Niekiedy sam interes rozumie się tu jako subiektywnie odczuwaną potrzebę⁴⁵. W prawie pracy zaś, pojęcie „interes prawny” pojawia się w treści podstawowego aktu prawnego go regulującego, tj. w art. 241¹¹ § 5¹ KP⁴⁶. Ustawodawca uzależnia bowiem dopuszczalność wszczęcia postępowania kontrolującego legalność układu zbiorowego pracy przed organem rejestrującym między innymi od legitymowania się przez daną osobę interesem prawnym. Interes ten oznaczać ma uzasadnione przekonanie określonego podmiotu o konieczności zlikwidowania stanu niepewności w związku ze statusem układu⁴⁷.

Jak pokazały powyższe przykłady, próby oznaczania treści pojęcia „interes prawny” w nauce prawa poszczególnych gałęzi czy dziedzin oraz w orzecznictwie są żywe, a nadawana mu treść niejednolita⁴⁸. Natomiast wspólnym mianownikiem różnych ujęć interesu prawnego zdaje się być wyróżnianie w nich istnienia po stronie jednostki potrzeby ochrony prawnej.

Kategoria „interesu” lub „interesu prawnego” wykorzystywana jest również w prawodawstwach państw obcych. Doktryna francuska zauważa, że pojęcie interesu indywidualnego w wielu sytuacjach zależne jest od przyjętej definicji interesu ogólnego⁴⁹. Ponadto, we Francji wyraźnie rozróżnia się interes grupowy od interesu ogólnego, gdyż ten pierwszy właściwy jest jedynie dla większej ilości osób, nie zaś całego społeczeństwa⁵⁰. Interes ogólny wyznacza również płaszczyznę porozumienia pomiędzy poszczególnymi interesami indywidualnymi oraz słuszne wypośrodkowanie między interesem prywatnym a publicznym⁵¹.

W prawie amerykańskim zaś, „interes” rozumiany jest jako pozostający w relacji do obiektywnego zainteresowania czymś, poprzez posiadanie prawa bądź tytułu do tego, roszczenia o to bądź udziału w tym; jest to prawne zain-

⁴⁴ Por. S. Szpunar, *Ochrona dóbr*, s. 251–252.

⁴⁵ Por. R. Longchamps de Berier, *Wstęp*, s. 63.

⁴⁶ Wskazany przepis został dodany ustawą z 9.11.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 107, poz. 1127), a wszedł w życie z dniem 1.1.2001 r.

⁴⁷ Por. J. Stelina, w: U. Jackowiak (red.), *Kodeks*, 2004, s. 838.

⁴⁸ Choć w doktrynie zaprezentowano stanowisko, iż istnieje możliwość stworzenia spójnego, tj. obejmującego wszystkie gałęzie prawa, zespołu twierdzeń i hipotez badawczych dotyczących pojęcia interesu prawnego – por. H. Groszyk, A. Korybski, *O pojęciu interesu*, s. 15.

⁴⁹ Tak O. Lagrange, *La Collaboration*, s. 43.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 46.

⁵¹ *Ibidem*, s. 45 i 47.

interesowanie czymś, zwłaszcza prawem bądź tytułem własności⁵². Słowo interes oznacza w tym systemie prawnym także odsetki. Termin „prawny” jest tu używany dla oznaczenia, że coś jest dozwolone bądź niezabronione przez prawo, odpowiadające prawu, legalne; prawny rozumie się jako odmienny od *equity* (słuszności)⁵³. Samo określenie „interes prawny” utożsamia się ze zbiorem relacji prawnych danej osoby, związanych z istniejącym fizycznie obiektem bądź z fizycznymi właściwościami konkretnego obiektu, przy czym interes prawny odróżnia się od samego przedmiotu, wskazując, że z uwagi na przedmiot i dla korzystania z niego tworzone są relacje prawne⁵⁴. Prawo amerykańskie przyjmuje ponadto, że „interes prawny” tym różni się od samego pojęcia „interes”, że nie zawiera w sobie jedynie ukierunkowania na emocje czy stan umysłu. Interes prawny identyfikuje się w tym przypadku z tytułem prawnym, uznawanym przez *common law* i odróżnianym od słusznego (*equitable*) interesu czy tytułu⁵⁵.

Zauważyć należy, że wspólną cechą w postrzeganiu interesu prawnego, tak w poszczególnych gałęziach prawa polskiego, jak i w ustawodawstwach państw obcych, wydaje się być odnoszenie się do interesu prawnego jako do prawnie chronionego dobra, mającego swe źródło w zasługujących na ochronę prawną, prawnie relewantnych prawach czy obowiązkach danej jednostki.

Ostatnim elementem w analizie znaczenia pojęcia interesu prawnego jest przybliżenie nadawanej mu treści w systemie prawa postępowania cywilnego. W pierwszej kolejności warto odwołać się do systemu prawa francuskiego, którego niektóre rozwiązania wykorzystuje KPC. We Francji w procesie cywilnym przyjmuje się założenie, że dana osoba występuje z roszczeniem przede wszystkim dla ochrony jej indywidualnego interesu prawnego⁵⁶. Francuski kodeks postępowania cywilnego dodaje wręcz, że inicjowanie drogi sądowej ma dotyczyć ochrony sprecyzowanego interesu⁵⁷, który winien być osobisty, aktualny i rzeczywisty⁵⁸. Jednakże niezależnie od wszystkiego, francuska nauka prawa

⁵² Por. The Attorney's Pocket Dictionary, s. 254.

⁵³ *Ibidem*, s. 287.

⁵⁴ Por. A.L. Corbin, Legal analysis, s. 173.

⁵⁵ Por. The Attorney's Pocket Dictionary, s. 287.

⁵⁶ Tylko bowiem posiadając interes osoba ta może skutecznie poszukiwać ochrony prawnej przed sądem – por. P. Herzog, M. Weser, Civil procedure, s. 240–241.

⁵⁷ Por. O. Lagrange, La Collaboration, s. 241–242.

⁵⁸ Por. P. Herzog, M. Weser, Civil procedure, s. 241–242.

podkreśla, że interes jednostki powinien w pewien sposób łączyć się z interesem ogólnym⁵⁹.

Natomiast polskie postępowanie cywilne „interes” tłumaczy przede wszystkim jako potrzebę⁶⁰, dobro bądź korzyść⁶¹. Doktryna przyjmuje nieraz, że korzyść ta jest hipotetyczna, gdyż wynika z subiektywnego przekonania osoby o jej przysługiwaniu w związku z jakimś faktem lub z uwagi na jego niezastnienie⁶². Doprecyzowuje się, że interesem jest dobro wykorzystywane do zaspokajania potrzeb człowieka, a interes to przy tym subiektywnie odczuwana potrzeba⁶³, której motywem jest korzyść⁶⁴. Z kolei przymiotnik „prawny” ma gwarantować obiektywizm przedmiotowego interesu, kształtowany przez ustawodawcę, a następnie poprzez ocenę sądu, rozstrzygającego w konkretnej sprawie⁶⁵. Interes prawny stanowi kategorię niezbędną do selekcjonowania takich postępowań oraz czynności, które zapewnią wypełnienie celów, jakie się z nimi wiążą⁶⁶. Interes jest zatem utożsamiany z korzyścią lub też zapobieganiem powiększania straty⁶⁷. Judykatura określa przy tym interes prawny jako potrzebę prawną, wynikającą z sytuacji prawnej, w jakiej dany podmiot się znajduje⁶⁸. Interes prawny stanowi potrzebę ochrony prawnej⁶⁹, a najogólniej definiowany bywa jako związany ze sferą prawną danego podmiotu⁷⁰. Jest to możliwość uzyskania oczekiwanego przez uprawnionego rozstrzygnięcia sądu⁷¹. Przymiotnik „prawny” nadaje interesowi w postępowaniu cywilnym obiektywną relewantność z punktu widzenia obowiązujących przepisów prawnych⁷². Interes prawny ma przy tym mieć charakter rzeczowy, słuszny

⁵⁹ Tak O. Lagrange, La Collaboration, s. 605.

⁶⁰ Por. uchw. SN z 25.1.1995 r., III CZP 179/94, OSNC 1995, Nr 5, poz. 76; K. Stefko, Udział prokuratora, s. 56.

⁶¹ Por. T. Rowiński, Interes prawny, s. 12.

⁶² Por. S. Gołąb, Interwencja uboczna, s. 15.

⁶³ Por. K. Stefko, Udział prokuratora, s. 56.

⁶⁴ Por. T. Rowiński, Interes prawny, s. 18.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 92, przypis 1.

⁶⁶ Por. P. Ryłski, K. Weitz, Intérêt, interesie ad impugnare, s. 614.

⁶⁷ Por. M. Zdyb, Prawny interes jednostki, s. 13–14.

⁶⁸ Por. uzasadnienie uchw. SN z 25.1.1995 r., III CZP 179/94, OSNC 1995, Nr 5, poz. 76.

⁶⁹ Por. S. Włodyka, Interes prawny, s. 928; *tenże*, Powództwo prokuratora, s. 20; W. Siedlecki, Istota procesu, s. 55.

⁷⁰ Por. Ł. Błaszczak, Znaczenie interesu prawnego, s. 37; M. Mizera, Zdolność sądowa, s. 147.

⁷¹ Por. P. Osowy, Powództwa o ukształtowanie, s. 104; *tenże*, Interwencja główna, s. 135.

⁷² Por. T. Rowiński, Interes prawny, s. 20.

i usprawiedliwiony⁷³. Co więcej, interes prawny należy utożsamiać nie tylko z interesem majątkowym, lecz również z niemajątkowym⁷⁴.

W postępowaniu cywilnym przez interes prawny rozumie się też istniejącą obiektywnie potrzebę ochrony prawnej, która niesie za sobą korzyść, składającą do przedsięwzięcia stosownych działań⁷⁵. W konsekwencji, źródłem interesu prawnego jest potrzeba uzyskania wydanego przez sąd orzeczenia o określonej treści⁷⁶. Kategoria interesu prawnego pojawia się zatem w sytuacji, gdy jednostka przekracza obowiązujące przepisy prawa, czym narusza sferę prawną bądź zagraża sferze prawnej drugiej jednostki (innych jednostek), a to aktualizuje konieczność podjęcia odpowiednich kroków prawnych⁷⁷. Interes prawny wystąpi również wówczas, gdy zaistnieje pewien stan rzeczy, niewywołany przekroczeniem prawa przez inny podmiot, który – z punktu widzenia potrzeb lub korzyści jednostki – wymaga sądowego uregulowania.

Z kolei według niektórych przedstawicieli jurysprudencji, interes prawny stanowi przedmiot, któremu udzielana jest ochrona prawna przez sąd⁷⁸. Nauka prawa wskazuje też, że interes ten winien być ewentualnie postrzegany jako warunek skuteczności⁷⁹ poszukiwania ochrony prawnej, i to niezależnie od wykorzystywanej instytucji procesowej⁸⁰, nie zaś samej dopuszczalności takiej ochrony⁸¹. Niekiedy przyjmuje się, że jest to bardziej kategoria prawa materialnego niż procesowego⁸². Wskazuje się, iż interes prawny nie musi mieć charakteru osobistego, gdyż może przysługiwać również osobom trzecim, pomimo że ich sfera prawna nie została zagrożona lub naruszona⁸³.

⁷³ *Ibidem*.

⁷⁴ Por. *Ł. Błaszczak*, Znaczenie interesu prawnego, s. 39.

⁷⁵ Por. *T. Rowiński*, Interes prawny, s. 22 i 26. Akcentowano również potrzebę wykładni celowościowej pojęcia „interes prawny” – por. *S. Dalka*, Sądowe postępowanie, s. 103; *M.G. Plebanek*, Nadużycie praw, s. 160.

⁷⁶ Por. *T. Rowiński*, Interes prawny, s. 26 i 185. Podobnie rozumie się interes prawny w prawie austriackim – por. *P. Osowy*, Powództwa o ukształtowanie, s. 49 i s. 101, przypis 197.

⁷⁷ Por. *T. Rowiński*, Interes prawny, s. 26.

⁷⁸ Por. *P. Osowy*, Powództwa o ukształtowanie, s. 103–104; *S. Włodyka*, Powództwo prokuratora, s. 23; *H. Trammer*, Następca bezprzedmiotowości, s. 13, przypis 1.

⁷⁹ Rozumianej jednak głównie jako zasadność wytoczonego powództwa – por. *T. Rowiński*, Interes prawny, s. 6.

⁸⁰ *Ibidem*, s. 28. Pogląd o uznaniu interesu prawnego bezwzględnie za przesłankę merytoryczną nie wydaje się być słuszny, co zostanie rozwinięte w dalszych rozważaniach.

⁸¹ *Ibidem*, s. 6.

⁸² Por. *Ł. Błaszczak*, Znaczenie interesu prawnego, s. 41.

⁸³ Por. *T. Rowiński*, Interes prawny, s. 26–27.

W rezultacie, pomimo niekwestionowanego obowiązywania jednej z podstawowych zasad techniki prawodawczej oraz wykładni, jaką jest zasada przypisywania temu samemu pojęciu jednakowego znaczenia⁸⁴, rozumienie terminu „interes prawny” w prawie postępowania cywilnego nie jest jednolite, a zarysowujące się różnice wynikają bądź to z uzupełnienia tego pojęcia o dodatkowe dookreślenia⁸⁵, bądź to z funkcji⁸⁶, jaką w ramach danej instytucji spełnia interes prawny. Można zatem wysnuć wniosek, że próba sformułowania jednej definicji tego pojęcia, która w pełni oddawałaby jego zastosowanie dla każdej instytucji postępowania cywilnego, jest nieprzydatna⁸⁷. Być może ta przyczyna leży u podstaw decyzji ustawodawcy o niedefiniowaniu tego pojęcia, aby to praktyka i nauka prawa dostosowywały jego treść do potrzeb regulowanych nim zagadnień.

Doprecyzowania wymaga, że interes prawny jest rozumiany odmiennie, w zależności od trybu postępowania cywilnego. W procesie utożsamia się go z naruszeniem bądź zagrożeniem sfery prawnej danego podmiotu, zaś w postępowaniu nieprocesowym – również z zaistnieniem „pewnych zdarzeń prawnych, które wywołują konieczność uregulowania wiążących się z nimi stosunków prawnych i rodzą obiektywną potrzebę wszczęcia postępowania lub wzięcia w nim udziału”⁸⁸. Nie ułatwia uchwycenia treści interesu prawnego także fakt utożsamiania go nieraz w nauce postępowania cywilnego z legitymacją procesową bądź z przesłanką merytoryczną powództwa⁸⁹. Część autorów uważa, że interes prawny stanowi swoiste źródło dla tej legitymacji⁹⁰, zaś inni przyjmują, że termin interes prawny jest znacznie szerszy niż pojęcie legitymacji procesowej⁹¹.

⁸⁴ Por. § 10 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z 20.6.2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (t.j. Dz.U. z 2016 r. poz. 283).

⁸⁵ Np.: interes prawny „w udzieleniu zabezpieczenia”, interes prawny „w uznaniu orzeczenia sądu państwa zagranicznego”, interes prawny „w ustaleniu” czy też interes prawny „w zaskarżeniu”.

⁸⁶ Tytułem przykładu – inną funkcję pełni interes prawny przy powództwie, inną zaś w zaskarżeniu, co zostanie rozwinięte w późniejszych uwagach.

⁸⁷ Podobnie B. Czech, w: A. Marciniak, K. Piasecki (red.), Kodeks, t. 1, 2016, s. 380.

⁸⁸ Por. uzasadnienie uchw. SN z 19.2.1981 r., III CZP 2/81, OSNCP 1981, Nr 8, poz. 144. Na temat rozumienia interesu prawnego w postępowaniu nieprocesowym – por. Rozdział I, § 3 pkt III.

⁸⁹ W przypadku powództwa o ustalenie, o czym będzie jeszcze niżej mowa (por. Rozdział I § 3 pkt II ppkt 2) – por. T. Rowiński, *Interes prawny*, s. 89.

⁹⁰ Por. W. Broniewicz, *Legitymacja procesowa*, s. 67, przy czym Autor ten nie podziela poglądu o utożsamianiu legitymacji procesowej z interesem prawnym w wytoczeniu powództwa – por. *tenże*, *Podmiotowa zmiana*, s. 32, przypis 15.

⁹¹ Por. T. Rowiński, *Interes prawny*, s. 87, przypis 20.

Trudności w jednoznacznym definiowaniu pojęcia „interes prawny” w postępowaniu cywilnym mogą być również wywołane tym, że procedura sądowa realizuje zarówno interes jednostki, jak i interes państwa. Interes jednostki sprowadza się przy tym do urzeczywistnienia jej prawa podmiotowego, czyli do uzyskania ochrony prawnej przysługującego podmiotowi roszczenia⁹², z kolei interes państwa – do realnego zapewnienia jednostce dochodzenia jej praw na drodze sądowej⁹³. Dopiero połączenie celów tych dwóch interesów może przybliżyć do odpowiedniego spojrzenia na interes prawny w postępowaniu cywilnym i uzasadnić wniosek o konieczności odniesienia nadanej mu treści do obiektywnych mierników⁹⁴, nie zaś subiektywnych odczuć konkretnej osoby.

Na marginesie powyższego dodać wypada, że nauka prawa oraz judykatura zwraca uwagę, że interes prawny to generalna przesłanka skutecznego poszukiwania ochrony prawnej, przyjmująca różne postacie, zależne od treści żądanej ochrony⁹⁵. Orzecznictwo precyzuje przy tym, że ochrona sądowa będzie udzielona jednostce wówczas, gdy będzie ona miała w tym interes, a jeśli może takową uzyskać w prostszy i szybszy sposób, to powinna z niego skorzystać⁹⁶. Innymi słowy, interes prawny aktualizuje się wówczas, gdy istnieje potrzeba poszukiwania ochrony na drodze sądowej⁹⁷. Doktryna zaś przyjmuje wręcz, że wyodrębnienie kategorii interesu prawnego umożliwi odróżnienie czynności podejmowanych w postępowaniu, które zapewnią poszukiwaną ochronę prawną, od tych, które do takiego skutku nie są w stanie doprowadzić⁹⁸.

⁹² Z tej też przyczyny judykatura uznaje, że interes prawny legitymowanego czynnie nie może uzasadniać oddalenia jego żądania. Por. na kanwie postępowania w sprawie o zniesienie współwłasności uzasadnienie post. SN z 18.8.1964 r., III CR 87/64, OSNCP 1965, Nr 3, poz. 50. Podobnie *W. Siedlecki*, Glosa do post. z 18.8.1964 r., III CR 87/64, s. 425–427.

⁹³ Por. *C. Calamandrei*, *La relatività*, s. 2.

⁹⁴ Za obiektywizowaniem prawa podmiotowego, które w postępowaniu cywilnym jest nośnikiem interesu prawnego, opowiada się także doktryna prawa cywilnego – por. *A. Szpunar*, *Nadużycie prawa*, s. 19.

⁹⁵ Por. *P. Osowy*, *Powództwa o ukształtowanie*, s. 104; *W. Broniewicz*, *Interes prawny*, s. 129 i n.; *W. Werhanowski*, *Znaczenie interesu*, s. 13 i n.; uzasadnienie uchw. SN z 15.1.1997 r., III CZP 123/96, OSNC 1997, Nr 5, poz. 48, s. 7; uzasadnienie post. SN z 11.3.1966 r., II CZ 39/66, OSPiKA 1968, Nr 4, poz. 77; post. SN z 11.1.1966 r., I CZ 125/65, OSPiKA 1967, Nr 3, poz. 62; wyr. SN z 9.9.1963 r., II PR 596/62, OSNCP 1964, Nr 9, poz. 185.

⁹⁶ Por. uzasadnienie uchw. SN(PSiC) z 17.12.1960 r., I CO 24/60, OSNCK 1961, Nr 10, poz. 271.

⁹⁷ Por. *W. Broniewicz*, *Przyczyny oddalenia*, s. 836.

⁹⁸ Por. *M. Walasik*, w: *A. Jakubecki* (red.), *System*, t. 5, 2016, s. 265.

Powyższe uwagi szczegółowe pozwalają wysnuć co najmniej dwa wnioski natury ogólnej. Po pierwsze, kategoria interesu prawnego ma charakter bardziej obiektywny niż interes faktyczny, który uznać należy za subiektywny⁹⁹. Przyjmując bowiem, że interes prawny stanowi – w najprostszym ujęciu – dobro prawnie chronione, to z faktu objęcia go ochroną prawną, czyli zaakceptowania przez działające poprzez swoich przedstawicieli (ustawodawcę) społeczeństwo dobra jako relewantnego, o takim znaczeniu, iż wymaga ochrony, interesowi prawnemu należy zatem przydać walor niesubiektywnego. Obiektywizacja tego pojęcia sprawia zaś, iż sąd staje się optymalnym forum do użytkowania przez jednostkę racjonalnie pojmowanych maksymalnych korzyści¹⁰⁰.

Po drugie, w nadawaniu treści interesowi prawnemu, najważniejsze wydaje się określenie, z jakich powodów kategoria ta podlega badaniu oraz jakim celem ma służyć jej analiza¹⁰¹. Na obecnym stadium rozważań można stwierdzić, iż interes prawny winien mieć taką treść, jakiej wymaga wynikający z prawa podmiotowego określony przypadek domagania się ochrony prawnej¹⁰². Zanim jednak sformułuje się ogólną definicję interesu prawnego w postępowaniu cywilnym, pomocnym wydaje się przeanalizowanie jego zastosowania oraz nadawanego mu znaczenia w instytucjach procesowych KPC.

§ 3. Interes prawny w instytucjach procesowych Kodeksu postępowania cywilnego

I. Uwagi wprowadzające

W KPC znacznie częściej występuje pojęcie „interes”¹⁰³ niż „interes prawny”. Ustawodawca używa tego pierwszego samodzielnie¹⁰⁴ lub w zestawie-

⁹⁹ Por. M. Zdyb, Prawny interes jednostki, s. 31–32.

¹⁰⁰ Por. J. Sadłocha, Krytyczna analiza, s. 35.

¹⁰¹ *Ibidem*, s. 53.

¹⁰² Por. Ł. Błaszczak, Znaczenie interesu prawnego, s. 41.

¹⁰³ Występuje on w KPC ponad trzydzieści razy z różnymi dookreśleniami bądź bez nich, w tym „interes prawny” pojawia się trzynaście razy.

¹⁰⁴ Por. art. 105 § 2 KPC (ustawa mówi o własnym interesie dla opisu rozkładu kosztów procesu przy współzestnictwie) oraz art. 691⁵ § 3 KPC (stanowiący o „sprzeczności interesów”, dotyczącej rady przedsiębiorstwa i dyrektora przedsiębiorstwa).